शेतीपासून Space Tech पर्यंत

बदलत्या जगातील नवी कौशल्ये, तंत्रज्ञान, करिअर्स आणि आर्थिक शहाणपण

Presented By:

RRI Skill and Knowledge Foundation

।। अनुक्रम ।।

मुलाखती / कथा

- *संपादकीय*
- *शिक्षणाची नवी दिशा : पदवीसोबत कौशल्यही गरजेचे!* 03
- *AI च्या युगातील शिक्षण : विद्यार्थ्यांनी कोणती कौशल्ये आत्मसात करावीत?* 04
- *शेतीतून स्टार्टअप पर्यंत : ग्रामीण युवकांसाठी नव्या संधी* 06
- *स्मार्ट शेती : तंत्रज्ञानामुळे बदलतंय भारतीय कृषी क्षेत्र* 08
- *शिकता शिकता कमवा : विद्यार्थ्यांसाठी कौशल्याधारित करिअरच्या संधी* 11
- *गावाकडून ग्लोबलपर्यंत : ग्रामीण विद्यार्थ्यांसाठी डिजिटल शिक्षणाची ताकद* 13
- *शेतकरी ते कृषी उद्योजक : शेतकऱ्यांच्या समस्या जाणून घेत शीतल डोंगरे यांनी सुरू केली फार्मर्स प्रोड्युसर कंपनी* 15
- *युवा, तंत्रज्ञान आणि शेती : विकसित भारतासाठी नवी पिढी* 17
- *हवामान बदल आणि शेती : बदलत्या वातावरणाशी जुळवून घेण्याची नवी वाट* 20
- *कौशल्यातून उद्योजकतेकडे : तरुणांसाठी रोजगाराच्या पलीकडच्या संधी* 24

अंकातील जाहिरातींबद्दल योग्य ती शहानिशा करून व्यवहार करावा. मासिकावर यापैकी कोणत्याही व्यवहारांची जबाबदारी नसेल.

अंकातील मते ही लेखकांची वैयक्तिक आहेत. संपादक त्याच्याशी सहमत असतीलच असे नाही.

प्रकाशक

आर आर आई स्किल आणि नॉलेज फाऊंडेशन,
तांबेवाडी, नातेपुते, महाराष्ट्र ४१३१०९ – इंडिया

संपादकीय

ज्ञानापासून कौशल्याकडे, कौशल्यापासून संधींकडे...

प्रिय वाचकहो,
आजचे जग वेगाने बदलत आहे. तंत्रज्ञान, कृत्रिम बुद्धिमत्ता आणि डिजिटल साधनांनी आपल्या शिक्षणापासून शेतीपर्यंतच्या प्रत्येक क्षेत्रात नवे परिवर्तन घडवून आणले आहे. या बदलत्या काळात केवळ पदवी मिळवणे पुरेसे नसून ज्ञानासोबत कौशल्य, तंत्रज्ञानाची समज आणि नव्या संधींचा स्वीकार करणे आवश्यक झाले आहे.

ग्रामीण भागातील विद्यार्थी आणि युवकांसाठी डिजिटल शिक्षणाने संधींची नवी दारे खुली केली आहेत. गावातून शिकत असतानाच जागतिक ज्ञानाशी जोडले जाणे, नवीन कौशल्ये आत्मसात करणे आणि त्यातून रोजगार किंवा उद्योजकतेच्या संधी निर्माण करणे आज शक्य झाले आहे.

याचबरोबर भारतीय शेतीही तंत्रज्ञानाच्या नव्या पर्वात प्रवेश करत आहे. ड्रोन, उपग्रह तंत्रज्ञान, स्मार्ट सिंचन, डेटा आणि कृत्रिम बुद्धिमत्ता यांचा वापर शेती अधिक अचूक, कार्यक्षम आणि शाश्वत करण्यासाठी होत आहे. शेतीपासून कृषी-स्टार्टअपपर्यंत युवकांसाठी नव्या संधी निर्माण होत आहेत.

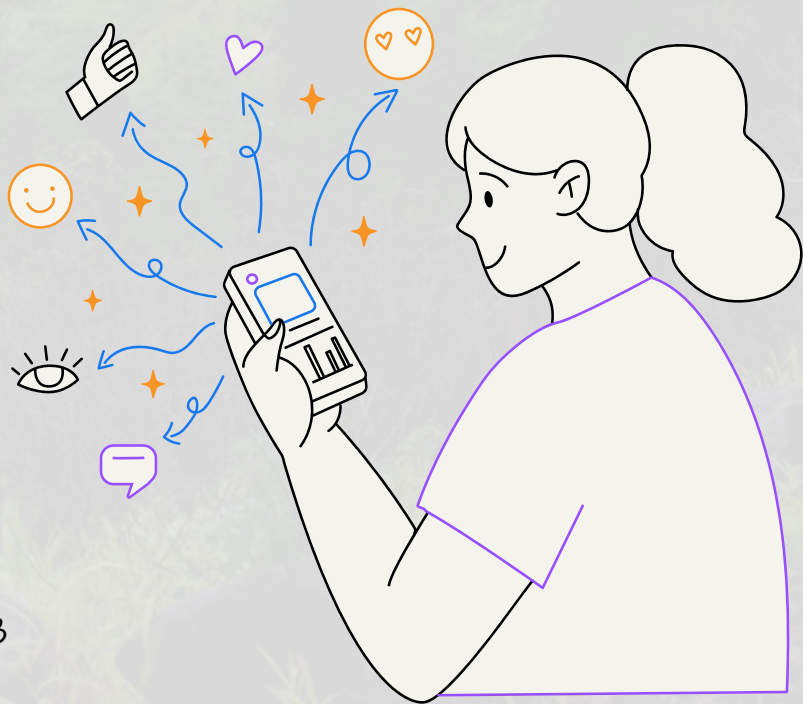
या अंकातून आम्ही शिक्षणातील बदल, AI युगातील आवश्यक कौशल्ये, डिजिटल शिक्षणाची ताकद, स्मार्ट शेती आणि युवा उद्योजकता या विविध विषयांकडे पाहण्याचा प्रयत्न केला आहे.

भविष्यातील भारत हा केवळ तंत्रज्ञानाने विकसित होणार नाही, तर तंत्रज्ञानाचा योग्य वापर करणाऱ्या कुशल, सर्जनशील आणि जबाबदार युवा पिढीच्या बळावर विकसित होईल.

चला, ज्ञान आत्मसात करूया, कौशल्ये विकसित करूया आणि बदलत्या जगातील संधींचे स्वागत करूया.

आपला हा प्रवास - ज्ञानापासून कौशल्याकडे आणि कौशल्यापासून विकसित भारताकडे!

महाऑर्बिट टीमद्वारे संकलित

शिक्षणाची नवी दिशा : पदवीसोबत कौशल्यही गरजेचे!

आजच्या वेगाने बदलणाऱ्या जगात केवळ पदवी मिळवणे हे यशाचे अंतिम पाऊल राहिलेले नाही. शिक्षणासोबतच प्रत्यक्ष काम करण्याची क्षमता, तंत्रज्ञानाचा वापर, संवादकौशल्य, समस्या सोडवण्याची क्षमता आणि बदलत्या परिस्थितीशी जुळवून घेण्याची तयारी ही कौशल्येही तितकीच महत्त्वाची झाली आहेत.

पूर्वी चांगली पदवी आणि चांगले गुण मिळाले की नोकरीच्या अनेक संधी उपलब्ध होत असत. मात्र आजच्या स्पर्धात्मक रोजगारविश्वात कंपन्या केवळ शैक्षणिक पात्रता पाहत नाहीत, तर उमेदवाराकडे "काय येते?" हेही पाहतात. त्यामुळे Degree + Skills हे आजच्या करिअरचे नवे समीकरण बनले आहे.

शिक्षणासोबत कौशल्य का आवश्यक?

शिक्षण आपल्याला ज्ञान आणि विचार करण्याची दिशा देते, तर कौशल्य त्या ज्ञानाचा प्रत्यक्ष उपयोग करण्याची क्षमता विकसित करते. उदाहरणार्थ, संगणकशास्त्राची पदवी घेतलेल्या विद्यार्थ्याला प्रोग्रामिंग, डेटा विश्लेषण किंवा कृत्रिम बुद्धिमत्ता यातील प्रत्यक्ष कौशल्य असल्यास त्याच्या रोजगाराच्या संधी अधिक वाढतात.

त्याचप्रमाणे कृषी शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्याला पारंपरिक शेतीसोबत ड्रोन, GIS, स्मार्ट सिंचन, हवामान माहिती, डिजिटल मार्केटिंग किंवा कृषी-उद्योजकतेचे ज्ञान असल्यास तो केवळ नोकरी शोधणारा न राहता स्वतःच्या संधी निर्माण करू शकतो.

कोणती कौशल्ये आत्मसात करावीत?

आजच्या विद्यार्थ्यांसाठी तांत्रिक कौशल्यांसोबत काही मूलभूत कौशल्येही अत्यंत महत्त्वाची आहेत.

- Digital Skills – संगणक, डिजिटल साधने आणि ऑनलाइन प्लॅटफॉर्मचा प्रभावी वापर
- AI आणि नवीन तंत्रज्ञान – कृत्रिम बुद्धिमत्ता, डेटा आणि ऑटोमेशनची प्राथमिक समज
- Communication Skills – प्रभावी बोलणे, लिहिणे आणि सादरीकरण

- Problem Solving – समस्येकडे विश्लेषणात्मक पद्धतीने पाहण्याची क्षमता
- Teamwork – समूहामध्ये काम करण्याची आणि नेतृत्व करण्याची क्षमता
- Entrepreneurship – नवीन कल्पनांचे व्यवसायाच्या संधींमध्ये रूपांतर करण्याची क्षमता
- Adaptability – बदलत्या तंत्रज्ञान आणि रोजगाराच्या गरजांनुसार स्वतःला अपडेट ठेवणे

ग्रामीण आणि कृषी क्षेत्रासाठीही नवी संधी

कौशल्य विकासाचा सर्वाधिक सकारात्मक परिणाम ग्रामीण भागातील युवकांवर होऊ शकतो. कृषी क्षेत्रात तंत्रज्ञानाचा वाढता वापर पाहता आज स्मार्ट फार्मिंग, ड्रोन तंत्रज्ञान, माती परीक्षण, अचूक शेती, कृषी प्रक्रिया, ई-कॉमर्स आणि कृषी स्टार्टअप्स यांसारख्या अनेक नवीन संधी निर्माण होत आहेत.

शेतमालाचे केवळ उत्पादन करण्याऐवजी त्यावर प्रक्रिया करून मूल्यवर्धन करणे, थेट ग्राहकांपर्यंत पोहोचवणे आणि डिजिटल माध्यमातून बाजारपेठ शोधणे यामुळे ग्रामीण युवकांसाठी उद्योजकतेचे नवे मार्ग खुले होत आहेत.

विद्यार्थ्यांनी सुरुवात कुठून करावी?

कौशल्य विकासासाठी मोठ्या संधीची वाट पाहण्याची गरज नाही. महाविद्यालयीन शिक्षण घेत असतानाच विद्यार्थी छोट्या प्रमाणात सुरुवात करू शकतात. ऑनलाइन अभ्यासक्रम, इंटर्नशिप, प्रकल्प, कार्यशाळा, स्वयंसेवी उपक्रम आणि प्रत्यक्ष अनुभव यांचा उपयोग करून कौशल्ये विकसित करता येतात.

महत्त्वाचे म्हणजे "मला काय शिकायचे आहे?" यापेक्षा "भविष्यात मला काय करता आले पाहिजे?" हा प्रश्न स्वतःला विचारणे गरजेचे आहे.
भविष्याची तयारी आजपासून!

भविष्यातील रोजगारविश्व अधिक तंत्रज्ञानाधारित आणि कौशल्यकेंद्रित असेल. त्यामुळे पदवी ही करिअरची सुरुवात आहे; अंतिम लक्ष्य नाही. ज्ञानाला कौशल्याची जोड आणि कौशल्याला अनुभवाची जोड मिळाली, तर विद्यार्थ्यांसाठी संधींची व्याप्ती निश्चितच वाढेल.

आजचा विद्यार्थी केवळ पदवीधर नसून ज्ञान, कौशल्य आणि नवकल्पनांनी सज्ज असलेला सक्षम नागरिक असणे हीच काळाची गरज आहे.

"पदवी आपली ओळख निर्माण करते; पण कौशल्य आपली क्षमता सिद्ध करते."

लेखक : सागर भोसले (आयटी प्रोफेशनल लॅब)
MS-CIT ALU

AI च्या युगातील शिक्षण : विद्यार्थ्यांनी कोणती कौशल्ये आत्मसात करावीत?

कृत्रिम बुद्धिमत्ता अर्थात Artificial Intelligence (AI) आता केवळ विज्ञान-कथा किंवा संशोधन प्रयोगशाळांपुरती मर्यादित राहिलेली नाही. शिक्षण, आरोग्य, शेती, उद्योग, बँकिंग, मीडिया आणि दैनंदिन जीवनातील अनेक क्षेत्रांमध्ये AI चा वापर वेगाने वाढत आहे. या बदलामुळे शिक्षणक्षेत्रासमोर एक महत्त्वाचा प्रश्न उभा राहतो - **भविष्यातील विद्यार्थ्यांनी नेमके काय शिकावे?**

आज माहिती मिळवणे पूर्वीपेक्षा सोपे झाले आहे. काही सेकंदांत AI च्या मदतीने माहिती, कल्पना, चित्रे, कोड किंवा मजकूर तयार करता येतो. मात्र माहिती मिळणे आणि तिचा योग्य वापर करणे यात मोठा फरक आहे. त्यामुळे भविष्यातील शिक्षणाचे उद्दिष्ट केवळ माहिती पाठ करणे नसून विचार करणे, प्रश्न विचारणे, विश्लेषण करणे आणि सर्जनशीलपणे उपाय शोधणे हे असणार आहे.

AI सोबत काम करण्याची क्षमता

विद्यार्थ्यांनी AI ला प्रतिस्पर्धी न मानता एक प्रभावी साधन म्हणून समजून घेणे आवश्यक आहे. AI च्या मदतीने माहिती शोधणे, कल्पना विकसित करणे, अभ्यासाचे नियोजन करणे किंवा एखाद्या विषयाचे वेगवेगळ्या पद्धतीने आकलन करणे शक्य आहे.

मात्र AI ने दिलेली प्रत्येक माहिती अचूक असेलच असे नाही. त्यामुळे माहितीची पडताळणी करणे, योग्य प्रश्न विचारणे आणि मिळालेल्या उत्तराचे चिकित्सक मूल्यमापन करणे ही कौशल्ये अधिक महत्त्वाची ठरतात.

1. डिजिटल साक्षरता

भविष्यात प्रत्येक क्षेत्रात डिजिटल साधनांचा वापर वाढणार आहे. त्यामुळे संगणक, इंटरनेट, ऑनलाइन प्लॅटफॉर्म, डिजिटल डॉक्युमेंट्स, डेटा आणि विविध सॉफ्टवेअर्स यांचा प्रभावी वापर विद्यार्थ्यांना जमणे आवश्यक आहे.

2. Critical Thinking – चिकित्सक विचार

AI उत्तर देऊ शकते; पण ते उत्तर योग्य आहे का? हा प्रश्न विद्यार्थ्याने स्वतः विचारला पाहिजे.
एखाद्या माहितीचा स्रोत कोणता आहे, तिच्यामागे पुरावे आहेत का आणि तिचे वेगवेगळे पैलू काय आहेत, याचा विचार करण्याची सवय विद्यार्थ्यांनी विकसित करणे गरजेचे आहे.

3. Creativity – सर्जनशीलता

AI अनेक गोष्टी तयार करू शकते; पण नवीन कल्पना मांडणे, वेगळ्या पद्धतीने समस्या पाहणे आणि नावीन्यपूर्ण उपाय शोधणे यासाठी मानवी सर्जनशीलता महत्त्वाची राहणार आहे.
म्हणून विद्यार्थ्यांनी "बरोबर उत्तर काय?" यासोबत "यापेक्षा वेगळा उपाय कोणता असू शकतो?" हा प्रश्न विचारायला शिकले पाहिजे.

4. Problem Solving — समस्या सोडवण्याची क्षमता

भविष्यातील रोजगारक्षेत्रात तयार उत्तरांपेक्षा समस्या सोडवणाऱ्या व्यक्तींना अधिक महत्त्व मिळेल. विद्यार्थ्यांनी वास्तविक जीवनातील समस्या समजून घेऊन त्यावर तर्कशुद्ध आणि व्यवहार्य उपाय शोधण्याचा सराव करावा.

5. Communication Skills

AI कितीही प्रगत झाले तरी मानवी संवादाचे महत्त्व कमी होणार नाही. आपले विचार स्पष्टपणे मांडणे, प्रभावी लेखन करणे, सादरीकरण करणे आणि टीममध्ये काम करणे ही कौशल्ये प्रत्येक विद्यार्थ्यासाठी आवश्यक आहेत.

6. Data आणि Information Literacy

आजच्या डिजिटल जगात डेटा हे एक महत्त्वाचे साधन आहे. आकडेवारी समजून घेणे, माहितीचे विश्लेषण करणे आणि त्यातून योग्य निष्कर्ष काढणे ही कौशल्ये विद्यार्थ्यांना भविष्यातील अनेक क्षेत्रांमध्ये उपयोगी पडतील.

7. Ethical आणि Responsible AI वापर

AI वापरताना जबाबदारीही तितकीच महत्त्वाची आहे. चुकीची माहिती पसरवणे, इतरांचे काम स्वतःच्या नावावर सादर करणे किंवा AI वर पूर्णपणे अवलंबून राहणे टाळणे आवश्यक आहे. विद्यार्थ्यांनी AI चा वापर शिकण्यासाठी करावा, शिकण्याची प्रक्रिया टाळण्यासाठी नव्हे.

शिक्षणाची बदलती भूमिका

AI च्या युगात शिक्षकांची भूमिकाही बदलत आहे. शिक्षक केवळ माहिती देणारे न राहता विद्यार्थ्यांना योग्य प्रश्न विचारायला, माहितीचे मूल्यमापन करायला आणि ज्ञानाचा प्रत्यक्ष जीवनात उपयोग करायला मार्गदर्शन करणारे मार्गदर्शक आणि facilitator म्हणून अधिक महत्त्वाची भूमिका बजावतील.

त्याचप्रमाणे विद्यार्थ्यांनीही "परीक्षेसाठी शिकणे" यापलीकडे जाऊन "आयुष्यभर शिकत राहणे" ही वृत्ती विकसित करणे आवश्यक आहे.

भविष्याची तयारी आजपासून

AI मुळे काही पारंपरिक कामांच्या पद्धती बदलतील, तर अनेक नवीन प्रकारच्या संधीही निर्माण होतील. त्यामुळे विद्यार्थ्यांसाठी सर्वात महत्त्वाचे कौशल्य म्हणजे Adaptability - बदल स्वीकारण्याची आणि सतत नवीन गोष्टी शिकण्याची क्षमता.

भविष्यात यशस्वी होणारा विद्यार्थी केवळ AI वापरायला जाणणारा नसेल, तर AI च्या मदतीने अधिक चांगले विचार करणारा, नवीन कल्पना निर्माण करणारा आणि जबाबदारीने निर्णय घेणारा असेल.

"भविष्यात AI ला हरवायचे नाही; AI सोबत शिकून, विचार करून आणि निर्माण करून पुढे जायचे आहे."

लेखक : ऋषिकेश तांबे
प्रकल्प वैज्ञानिक - INCOIS

शेतीतून स्टार्टअप पर्यंत : ग्रामीण युवकांसाठी नव्या संधी

भारताची अर्थव्यवस्था आणि ग्रामीण जीवनशैली यांचा शेतीशी अतूट संबंध आहे. मात्र आज शेतीकडे केवळ पारंपरिक व्यवसाय म्हणून पाहण्याची गरज नाही. तंत्रज्ञान, नवकल्पना आणि उद्योजकतेच्या मदतीने शेती हे रोजगाराचेच नव्हे, तर स्टार्टअप आणि व्यवसाय निर्मितीचेही मोठे क्षेत्र बनत आहे.

भारताची अर्थव्यवस्था आणि ग्रामीण जीवनशैली यांचा शेतीशी अतूट संबंध आहे. मात्र आज शेतीकडे केवळ पारंपरिक व्यवसाय म्हणून पाहण्याची गरज नाही. तंत्रज्ञान, नवकल्पना आणि उद्योजकतेच्या मदतीने शेती हे रोजगाराचेच नव्हे, तर स्टार्टअप आणि व्यवसाय निर्मितीचेही मोठे क्षेत्र बनत आहे.

ग्रामीण भागातील युवकांसाठी ही बदलती परिस्थिती अनेक नव्या संधी घेऊन आली आहे. शेतात उत्पादन घेण्यापासून ते त्याचे प्रक्रिया, पॅकेजिंग, ब्रँडिंग, डिजिटल मार्केटिंग आणि थेट ग्राहकांपर्यंत विक्री करण्यापर्यंत संपूर्ण मूल्यसाखळीत रोजगार आणि व्यवसायाच्या संधी उपलब्ध होत आहेत.

ग्रामीण भागातील युवकांसाठी ही बदलती परिस्थिती अनेक नव्या संधी घेऊन आली आहे. शेतात उत्पादन घेण्यापासून ते त्याचे प्रक्रिया, पॅकेजिंग, ब्रँडिंग, डिजिटल मार्केटिंग आणि थेट ग्राहकांपर्यंत विक्री करण्यापर्यंत संपूर्ण मूल्यसाखळीत रोजगार आणि व्यवसायाच्या संधी उपलब्ध होत आहेत.

शेतीकडे पाहण्याचा दृष्टिकोन बदलतोय

पूर्वी शेतकरी म्हणजे केवळ पिकांचे उत्पादन करणारा अशी संकल्पना होती. आज मात्र "उत्पादक + तंत्रज्ञान वापरणारा + उद्योजक" अशी नवी भूमिका पुढे येत आहे.

ड्रोनच्या मदतीने पिकांचे निरीक्षण, माती आणि हवामानाचा डेटा, स्मार्ट सिंचन, आधुनिक यंत्रसामग्री आणि डिजिटल बाजारपेठ यामुळे शेती अधिक तंत्रज्ञानाधारित होत आहे. यामुळे ग्रामीण युवकांसाठी केवळ शेती करण्याऐवजी कृषी क्षेत्रासाठी सेवा देणारे व्यवसाय सुरू करण्याची संधी निर्माण झाली आहे.

कृषी क्षेत्रातील स्टार्टअपच्या नव्या कल्पना

ग्रामीण युवक आपल्या स्थानिक गरजा ओळखून अनेक प्रकारचे व्यवसाय सुरू करू शकतात.

कृषी-तंत्रज्ञान सेवा: ड्रोनद्वारे पिकांचे निरीक्षण, फवारणी, मॅपिंग आणि डेटा संकलन यांसारख्या सेवा.

अन्नप्रक्रिया उद्योग: फळे, भाज्या, धान्य, कडधान्ये किंवा मसाल्यांवर प्रक्रिया करून त्यांना अधिक मूल्य मिळवून देणे.

थेट बाजारपेठ: शेतमालाची ऑनलाइन विक्री, स्थानिक ग्राहकांशी थेट संपर्क आणि डिजिटल माध्यमातून मार्केटिंग.

कृषी यंत्रसामग्री सेवा: प्रत्येक शेतकऱ्याला महागडी यंत्रे खरेदी करणे शक्य नसते. त्यामुळे यंत्रे भाडेतत्त्वावर उपलब्ध करून देणे हा चांगला व्यवसाय ठरू शकतो.

सेंद्रिय व नैसर्गिक उत्पादन: आरोग्याबाबत वाढती जागरूकता लक्षात घेता नैसर्गिक पद्धतीने उत्पादित अन्नपदार्थांना बाजारपेठ मिळत आहे.

शेतमालाचे मूल्यवर्धन - मोठी संधी

शेतीतून मिळणाऱ्या उत्पादनाची थेट विक्री करण्याऐवजी त्यावर प्रक्रिया केली तर त्याची बाजारातील किंमत वाढू शकते.

उदाहरणार्थ, टोमॅटोचे केवळ उत्पादन विकण्याऐवजी त्यापासून सॉस किंवा प्युरी तयार करणे, आंब्यापासून पल्प किंवा प्रक्रिया केलेली उत्पादने तयार करणे किंवा धान्यापासून तयार खाद्यपदार्थ बनवणे—ही Value Addition ची उदाहरणे आहेत. यातून ग्रामीण भागातच रोजगार निर्माण होऊ शकतो आणि स्थानिक अर्थव्यवस्थेलाही चालना मिळू शकते.

डिजिटल तंत्रज्ञानाची साथ

आज स्मार्टफोन आणि इंटरनेट ग्रामीण युवकांच्या हातात आहेत. सोशल मीडिया, ई-कॉमर्स आणि डिजिटल पेमेंटच्या माध्यमातून स्थानिक उत्पादनांना मोठी बाजारपेठ मिळवणे शक्य झाले आहे.

एखाद्या गावातील छोट्या व्यवसायालाही आकर्षक ब्रँड तयार करून सोशल मीडियाच्या माध्यमातून देशभरातील ग्राहकांपर्यंत पोहोचता येते.

म्हणूनच आजच्या ग्रामीण युवकासाठी कृषी ज्ञानासोबत डिजिटल मार्केटिंग, आर्थिक नियोजन आणि ग्राहकांशी संवाद ही कौशल्येही महत्त्वाची आहेत.

यशस्वी होण्यासाठी काय आवश्यक?

स्टार्टअप सुरू करण्यासाठी केवळ भांडवल पुरेसे नसते. योग्य कल्पना, स्थानिक गरजांची समज, बाजारपेठेचा अभ्यास आणि सातत्य आवश्यक आहे.

ग्रामीण युवकांनी आपल्या परिसरातील समस्या ओळखून त्यावर व्यवसायाच्या माध्यमातून उपाय शोधण्याचा प्रयत्न करावा.

1. **"आपल्या गावात कोणती समस्या आहे?"**
2. **"त्या समस्येवर तंत्रज्ञानाच्या मदतीने कोणता उपाय करता येईल?"**
3. **"त्या उपायातून रोजगार किंवा व्यवसाय कसा निर्माण होऊ शकतो?"**

या तीन प्रश्नांपासून अनेक स्टार्टअप कल्पनांची सुरुवात होऊ शकते.

गावातच निर्माण होऊ शकतात रोजगार

ग्रामीण युवकांसाठी स्टार्टअप म्हणजे शहरात स्थलांतर करणे नव्हे. उलट गावातील उपलब्ध संसाधने, स्थानिक कौशल्ये आणि कृषी उत्पादनांचा उपयोग करून गावातच नवीन व्यवसाय निर्माण करणे ही मोठी संधी आहे. एका युवकाने सुरू केलेला छोटा कृषी व्यवसाय पुढे प्रक्रिया केंद्र, वितरण व्यवस्था, डिजिटल मार्केटिंग आणि स्थानिक रोजगार निर्माण करणाऱ्या उद्योगात रूपांतरित होऊ शकतो.

शेतीचे भविष्य – युवा आणि नवकल्पना

शेतकरी कुटुंबातील युवकाने शेती सोडून शहराकडे जाण्याऐवजी शेतीकडे नव्या दृष्टीने पाहिले, तर त्याच शेतातून व्यवसाय, रोजगार आणि नवकल्पनांची नवी वाट निर्माण होऊ शकते.

लेखक: अश्विनी मोहिते
आरआरआय स्किल अँड नॉलेज फाउंडेशन

स्मार्ट शेती : तंत्रज्ञानामुळे बदलतंय भारतीय कृषी क्षेत्र

भारतीय शेतीने अनेक पिढ्यांचा प्रवास पाहिला आहे. पारंपरिक पद्धतींपासून आधुनिक यंत्रसामग्रीपर्यंत आणि आता कृत्रिम बुद्धिमत्ता, ड्रोन, सेन्सर्स आणि उपग्रह तंत्रज्ञानापर्यंत शेतीचा चेहरामोहरा वेगाने बदलत आहे.

हवामानातील बदल, पाण्याची उपलब्धता, वाढता उत्पादन खर्च आणि बाजारपेठेतील चढ-उतार या आव्हानांवर मात करण्यासाठी तंत्रज्ञान महत्त्वाची भूमिका बजावत आहे. याच बदलातून 'स्मार्ट शेती' ही संकल्पना पुढे आली आहे.

स्मार्ट शेती म्हणजे काय?

स्मार्ट शेती म्हणजे केवळ आधुनिक यंत्रांचा वापर नव्हे. योग्य वेळी, योग्य प्रमाणात आणि योग्य ठिकाणी कृषी निविष्ठांचा वापर करून उत्पादन आणि संसाधनांचा कार्यक्षम वापर करणे ही स्मार्ट शेतीची मूलभूत कल्पना आहे.

यासाठी शेतातील माती, पिकांची स्थिती, हवामान, पाण्याची गरज आणि कीड-रोग यासंबंधीची माहिती तंत्रज्ञानाच्या मदतीने गोळा केली जाते आणि त्यावर आधारित निर्णय घेतले जातात.

ड्रोनमुळे शेतीला मिळाली नवी दिशा

ड्रोन तंत्रज्ञानामुळे शेताचे निरीक्षण अधिक वेगाने आणि अचूकपणे करणे शक्य झाले आहे. मोठ्या

क्षेत्रातील पिकांची स्थिती तपासणे, कीड किंवा रोगाचा प्रादुर्भाव ओळखणे, पिकांची वाढ पाहणे आणि आवश्यकतेनुसार फवारणी करणे यासाठी ड्रोनचा उपयोग केला जात आहे.

विशेषतः मोठ्या क्षेत्रावर पारंपरिक पद्धतीने निरीक्षण करण्यासाठी लागणारा वेळ आणि मेहनत कमी करण्यास ड्रोन उपयुक्त ठरू शकतात.

उपग्रह आणि रिमोट सेन्सिंगची मदत

शेतीतील बदल समजून घेण्यासाठी आता जमिनीवर जाऊन प्रत्येक ठिकाणी निरीक्षण करण्याची गरजच असेल असे नाही. उपग्रह आणि रिमोट सेन्सिंग तंत्रज्ञान यांच्या मदतीने मोठ्या भौगोलिक क्षेत्रातील पिकांची आणि जमिनीची माहिती मिळवता येते.

पिकांची स्थिती, क्षेत्रफळ, पाण्याची उपलब्धता आणि काही ठिकाणी पिकांवरील ताण यासंबंधीची माहिती मिळवण्यासाठी उपग्रह-आधारित तंत्रज्ञानाचा उपयोग वाढत आहे.

हवामान माहिती आणि शेतकऱ्यांचे निर्णय

शेतीवर हवामानाचा थेट परिणाम होतो. पाऊस, तापमान, वाऱ्याचा वेग आणि आर्द्रता यामध्ये होणारे बदल पिकांच्या वाढीवर परिणाम करू शकतात.

हवामानाचा अंदाज आणि स्थानिक पातळीवरील हवामान माहिती उपलब्ध झाल्यामुळे पेरणी, सिंचन, फवारणी आणि काढणीचे नियोजन अधिक चांगल्या पद्धतीने करता येते. म्हणजेच हवामानाची माहिती ही आता केवळ अंदाज न राहता शेतीतील निर्णय घेण्याचे महत्त्वाचे साधन बनत आहे.

स्मार्ट सिंचन : थेंबाथेंबातून कार्यक्षमता

पाण्याची उपलब्धता हा शेतीसमोरील महत्त्वाचा प्रश्न आहे. ठिबक सिंचन, मातीतील ओलावा मोजणारे सेन्सर्स आणि स्वयंचलित सिंचन प्रणाली यांच्या मदतीने पिकाला आवश्यक तेवढेच पाणी देणे शक्य होते.

यामुळे पाण्याचा अपव्यय कमी करण्यास आणि उपलब्ध पाण्याचा अधिक कार्यक्षम वापर करण्यास मदत होते.

AI आणि डेटा : शेतीचे नवे साथीदार

कृत्रिम बुद्धिमत्ता आणि डेटा विश्लेषणामुळे शेतीतील निर्णय घेण्याची पद्धतही बदलत आहे. मोठ्या प्रमाणातील हवामान, माती, पिके आणि बाजारपेठेची माहिती एकत्रित करून त्यातून उपयुक्त निष्कर्ष काढता येतात.

भविष्यात पिकांवरील रोगांची लवकर ओळख, उत्पादनाचा अंदाज, सिंचनाचे नियोजन आणि बाजारपेठेतील मागणीचे विश्लेषण यांसारख्या क्षेत्रांत AI चा वापर आणखी वाढण्याची शक्यता आहे.

तंत्रज्ञानासोबत कौशल्यही आवश्यक

स्मार्ट शेती यशस्वी होण्यासाठी केवळ तंत्रज्ञान उपलब्ध असणे पुरेसे नाही. ते तंत्रज्ञान योग्य पद्धतीने वापरण्यासाठी शेतकरी आणि ग्रामीण युवकांना डिजिटल साक्षरता, डेटा समजून घेण्याची क्षमता आणि आधुनिक कृषी तंत्रज्ञानाचे प्रशिक्षण आवश्यक आहे.

यामुळे कृषी क्षेत्रात नवीन कौशल्यांवर आधारित रोजगार आणि उद्योजकतेच्या संधीही निर्माण होऊ शकतात.

शेतकऱ्यांच्या हातात तंत्रज्ञान

स्मार्ट शेतीचा खरा उद्देश शेतकऱ्यांची जागा तंत्रज्ञानाने घेणे हा नाही; तर शेतकऱ्यांच्या निर्णयक्षमतेला तंत्रज्ञानाची साथ देणे हा आहे.

योग्य माहिती योग्य वेळी मिळाली, तर शेतकरी अधिक विचारपूर्वक निर्णय घेऊ शकतो. त्यामुळे तंत्रज्ञान हे शेतकऱ्याचे पर्यायाने नवे कृषी साधन आणि निर्णयसहाय्यक बनत आहे.

लेखक: अमर दणाने
आरआरआय स्किल अँड नॉलेज फाउंडेशन

शिकता शिकता कमवा : विद्यार्थ्यांसाठी कौशल्याधारित करिअरच्या संधी

शिक्षण घेत असताना अनुभव मिळवणे आणि त्यातून उत्पन्न मिळवणे ही आजच्या विद्यार्थ्यांसाठी एक महत्त्वाची संधी बनली आहे. पूर्वी विद्यार्थी शिक्षण पूर्ण झाल्यानंतर नोकरी किंवा व्यवसायाचा विचार करत असत. मात्र डिजिटल तंत्रज्ञानामुळे आज शिकता शिकता कौशल्य विकसित करणे, अनुभव मिळवणे आणि कमाई सुरू करणे शक्य झाले आहे.

आज एखाद्या विद्यार्थ्याला चांगले लेखन, ग्राफिक डिझाइन, व्हिडिओ एडिटिंग, प्रोग्रामिंग, डिजिटल मार्केटिंग किंवा इतर कोणतेही कौशल्य अवगत असेल, तर तो आपल्या शिक्षणासोबत त्याचा उपयोग करून विविध प्रकल्पांवर काम करू शकतो.

पदवीसोबत अनुभवाची जोड

केवळ पदवी मिळवणे पुरेसे नसून प्रत्यक्ष कामाचा अनुभवही महत्त्वाचा ठरत आहे. विद्यार्थीदशेत केलेले छोटे प्रकल्प, इंटर्नशिप, स्वयंसेवी काम किंवा फ्रीलान्स प्रोजेक्ट्स भविष्यातील करिअरसाठी उपयोगी ठरतात.

यामुळे विद्यार्थ्यांना कामाची शिस्त, वेळेचे नियोजन, ग्राहकांशी संवाद आणि जबाबदारीने काम पूर्ण करण्याचा अनुभव मिळतो.

कोणती कौशल्ये शिकता येतील?

विद्यार्थ्यांनी आपल्या आवडी आणि भविष्यातील करिअरचा विचार करून कौशल्ये निवडावीत.

- **लेखन आणि भाषांतर:** लेख, ब्लॉग, सोशल मीडिया कंटेंट किंवा भाषांतराचे काम.
- **ग्राफिक डिझाइन:** पोस्टर, सोशल मीडिया पोस्ट, प्रेझेंटेशन आणि डिजिटल डिझाइन.
- **व्हिडिओ एडिटिंग:** सोशल मीडिया, शैक्षणिक किंवा व्यावसायिक व्हिडिओ तयार करणे.
- **प्रोग्रामिंग आणि वेब डेव्हलपमेंट:** वेबसाइट, मोबाइल अ‍ॅप किंवा सॉफ्टवेअर प्रकल्पांवर काम.
- **डिजिटल मार्केटिंग:** सोशल मीडिया व्यवस्थापन, कंटेंट निर्मिती आणि ऑनलाइन प्रचार.
- **डेटा आणि AI कौशल्ये:** डेटा हाताळणे, विश्लेषण करणे आणि AI आधारित साधनांचा योग्य वापर.
- **Freelancing :** स्वतःच्या कौशल्यावर काम

फ्रीलान्सिंगमुळे विद्यार्थ्यांना एखाद्या एका संस्थेत पूर्णवेळ नोकरी करण्याऐवजी वेगवेगळ्या ग्राहकांसाठी प्रकल्पांवर काम करण्याची संधी मिळते.

उदाहरणार्थ, एखाद्या विद्यार्थ्याला डिझाइनचे कौशल्य असेल तर तो लहान व्यवसायांसाठी सोशल मीडिया पोस्ट तयार करू शकतो. लेखनाची आवड असलेला विद्यार्थी ब्लॉग किंवा कंटेंट तयार करू शकतो.

यातून मिळणारे उत्पन्न महत्त्वाचे असले तरी सुरुवातीच्या काळात अनुभव, पोर्टफोलिओ आणि ग्राहकांचा विश्वास निर्माण करणे अधिक महत्त्वाचे ठरते.

इंटर्नशिपमधून प्रत्यक्ष अनुभव

इंटर्नशिप हा विद्यार्थ्यांसाठी शिकण्याचा आणि कामाचा उत्तम संगम आहे. प्रत्यक्ष संस्थेत काम केल्यामुळे पुस्तकातील ज्ञानाचा उपयोग वास्तविक परिस्थितीत कसा करायचा हे समजते.

इंटर्नशिपमुळे विद्यार्थ्यांना त्यांच्या आवडीचे क्षेत्र योग्य आहे का, हेही समजण्यास मदत होते.

कौशल्य शिकण्यासाठी मोठी गुंतवणूक आवश्यक आहे का?

आज अनेक डिजिटल साधने आणि ऑनलाइन शिक्षणाच्या माध्यमातून विद्यार्थी कमी खर्चात किंवा काही वेळा विनामूल्यही नवीन कौशल्ये शिकू शकतात.

मात्र केवळ अभ्यासक्रम पूर्ण करणे पुरेसे नाही. शिकलेले कौशल्य प्रत्यक्ष प्रकल्पांमध्ये वापरणे अधिक महत्त्वाचे आहे.

उदाहरणार्थ, ग्राफिक डिझाइन शिकणाऱ्या विद्यार्थ्याने स्वतःचे काही नमुना डिझाइन्स तयार करावेत. कोडिंग शिकणाऱ्या विद्यार्थ्याने छोटे प्रोजेक्ट तयार करावेत आणि लेखन शिकणाऱ्या विद्यार्थ्याने स्वतःचा पोर्टफोलिओ तयार करावा.

शिक्षण आणि कमाई यामध्ये संतुलन

"शिकता शिकता कमवा" याचा अर्थ शिक्षणाकडे दुर्लक्ष करून कमाई करणे असा नाही. शिक्षण हे प्राथमिक आणि कौशल्यविकास हा त्याला पूरक भाग असायला हवा.

विद्यार्थ्यांनी आपल्या अभ्यासाचा वेळ आणि कामाचा वेळ योग्य पद्धतीने नियोजित करणे आवश्यक आहे. सुरुवातीला आठवड्यातील काही तास कौशल्य विकसित करण्यासाठी देणेही पुरेसे ठरू शकते.

कमाईपेक्षा कौशल्य महत्त्वाचे

विद्यार्थीदशेतील पहिली कमाई किती आहे यापेक्षा त्या प्रक्रियेतून काय शिकता आले हे अधिक महत्त्वाचे आहे.

पहिल्या छोट्या प्रोजेक्टमधून मिळालेला अनुभव भविष्यातील मोठ्या संधींचा पाया ठरू शकतो. हळूहळू कौशल्य वाढले, चांगला पोर्टफोलिओ तयार झाला आणि अनुभव मिळाला की संधींची व्याप्तीही वाढते.

भविष्यासाठी आजची तयारी

आजच्या रोजगारविश्वात सतत नवीन कौशल्ये शिकणाऱ्या व्यक्तींना अधिक संधी मिळतात. त्यामुळे विद्यार्थ्यांनी शिक्षणाच्या काळातच "मी कोणत्या क्षेत्रात चांगले काम करू शकतो?" आणि "माझ्या कौशल्यातून कोणती समस्या सोडवता येईल?" याचा विचार करायला सुरुवात करावी.

शिकणे, प्रयोग करणे, चुका करणे आणि पुन्हा शिकणे—हीच कौशल्यविकासाची प्रक्रिया आहे.

शिक्षण आपल्याला ज्ञान देते, कौशल्य आपल्याला ते ज्ञान वापरायला शिकवते आणि अनुभव आपल्याला त्या ज्ञानाची खरी किंमत समजावतो.
"शिकण्याची सुरुवात आज करा; कौशल्याची कमाई उद्याच्या संधींची सुरुवात ठरेल."

लेखक : ज्ञानेश्वर तांबे
संचालक, आरआरआय स्किल अँड नॉलेज फाउंडेशन

गावाकडून ग्लोबलपर्यंत : ग्रामीण विद्यार्थ्यांसाठी डिजिटल शिक्षणाची ताकद

एकेकाळी चांगले शिक्षण घेण्यासाठी शहरात जाणे आवश्यक मानले जात होते. मोठी ग्रंथालये, तज्ज्ञ शिक्षक, प्रशिक्षण संस्था आणि विविध शैक्षणिक सुविधा प्रामुख्याने शहरांमध्ये उपलब्ध असत. मात्र डिजिटल तंत्रज्ञानाने ही परिस्थिती मोठ्या प्रमाणात बदलली आहे.

आज इंटरनेट आणि स्मार्टफोनच्या माध्यमातून ग्रामीण भागातील विद्यार्थी जगभरातील ज्ञान, अभ्यासक्रम आणि तज्ज्ञांपर्यंत पोहोचू शकतात. गावातील वर्गखोली आणि जगभरातील ज्ञान यांच्यातील अंतर डिजिटल शिक्षणाने कमी केले आहे.

शिक्षणाच्या संधी आता अधिक जवळ

ऑनलाइन शिक्षणामुळे विद्यार्थ्यांना त्यांच्या आवडीच्या विषयांचा अभ्यास आपल्या सोयीच्या वेळेनुसार करता येतो. विज्ञान, गणित, भाषा, संगणक, प्रोग्रामिंग, कृत्रिम बुद्धिमत्ता, डिजिटल मार्केटिंग अशा विविध क्षेत्रांतील अभ्यासक्रम आता ऑनलाइन उपलब्ध आहेत.

यामुळे ग्रामीण विद्यार्थ्यांना केवळ त्यांच्या स्थानिक परिसरातील संधींवर अवलंबून राहण्याची गरज नाही. योग्य मार्गदर्शन आणि सुविधा असल्यास ते आंतरराष्ट्रीय ज्ञानस्रोतांशी जोडले जाऊ शकतात.

डिजिटल साधने म्हणजे नवी प्रयोगशाळा

डिजिटल शिक्षणाचा फायदा केवळ ऑनलाइन व्याख्याने ऐकण्यापुरता मर्यादित नाही. शैक्षणिक व्हिडिओ, डिजिटल सिम्युलेशन, ई-पुस्तके, व्हर्च्युअल प्रयोगशाळा आणि परस्परसंवादी शिक्षण साधनांमुळे अवघड संकल्पना अधिक सोप्या पद्धतीने समजून घेता येतात.

विशेषतः विज्ञान आणि तंत्रज्ञानाच्या विषयांमध्ये डिजिटल साधने विद्यार्थ्यांच्या कुतूहलाला आणि प्रयोगशीलतेला चालना देऊ शकतात.

भाषेची अडचणही कमी होत आहे

ग्रामीण विद्यार्थ्यांसमोरील एक महत्त्वाचे आव्हान म्हणजे शिक्षणाची भाषा. डिजिटल माध्यमांमध्ये विविध भारतीय भाषांमधील शैक्षणिक सामग्री वाढत असल्याने ही अडचण हळूहळू कमी होत आहे.

मातृभाषेत संकल्पना समजून घेऊन त्यानंतर इंग्रजी किंवा इतर भाषांमध्ये त्याचा अभ्यास केल्यास विद्यार्थ्यांचा आत्मविश्वास वाढू शकतो.

कौशल्य विकासाची नवी दारे

डिजिटल शिक्षणामुळे ग्रामीण विद्यार्थ्यांना पारंपरिक अभ्यासक्रमांव्यतिरिक्त अनेक रोजगाराभिमुख कौशल्ये शिकता येतात.

उदाहरणार्थ

- संगणक आणि डिजिटल साक्षरता
- प्रोग्रामिंग आणि वेब डेव्हलपमेंट
- ग्राफिक डिझाइन
- व्हिडिओ एडिटिंग
- डिजिटल मार्केटिंग
- डेटा विश्लेषण
- कृत्रिम बुद्धिमत्ता
- ऑनलाइन व्यवसाय आणि उद्योजकता

ही कौशल्ये विद्यार्थ्यांना भविष्यातील रोजगारासाठी अधिक सक्षम बनवू शकतात.

डिजिटल शिक्षणासोबत डिजिटल शिस्तही आवश्यक

डिजिटल माध्यमांच्या अनेक फायद्यांसोबत काही आव्हानेही आहेत. इंटरनेटवरील प्रत्येक माहिती विश्वासार्ह असेलच असे नाही. त्यामुळे विद्यार्थ्यांनी माहितीची पडताळणी करणे, सुरक्षित इंटरनेट वापरणे आणि सोशल मीडियाचा जबाबदारीने वापर करणे शिकणे आवश्यक आहे.

लेखक : ऋत्विक जमदाडे
(आयटी ऑफिसर, EIACP, MOEFCC, Govt of India)

शेतकरी ते कृषी उद्योजक : शेतकऱ्यांच्या समस्या जाणून घेत शीतल डोंगरे यांनी सुरू केली फार्मर्स प्रोड्युसर कंपनी

शेतकऱ्यांच्या समस्या जाणून घेऊन शीतल डोंगरे यांनी फार्मर्स प्रोड्युसर कंपनी सुरू केली आहे. या कंपनीच्या माध्यमातून शेतकऱ्यांना त्यांच्या शेतीमालाला योग्य बाजारपेठ मिळवून देण्याचा प्रयत्न केला जात आहे.

शेती ही आवड आणि व्यवसाय म्हणून स्वीकारल्यास शेतकऱ्यांना चांगले उत्पन्न मिळू शकते, असे शीतल डोंगरे यांचे मत आहे. घरच्या चार भिंतींमध्ये न राहता शेती, बागकाम, औषधी वनस्पती आणि विविध पिकांची लागवड करण्यासाठी त्यांनी महिलांना प्रोत्साहन दिले.

उत्पादनाला बाजारपेठ मिळाली, तर शेतकऱ्यांचे उत्पन्न वाढू शकते. त्यामुळे शीतल डोंगरे यांनी शेतकऱ्यांना एकत्र आणून फार्मर्स प्रोड्युसर कंपनी स्थापन केली. या माध्यमातून शेतकऱ्यांना शेतीविषयक मार्गदर्शन, उत्पादन विक्री आणि बाजारपेठेशी जोडण्याचे काम केले जात आहे.
शेतकऱ्यांच्या समस्या समजून घेऊन त्यावर उपाय शोधण्यासाठी कंपनीच्या माध्यमातून विविध उपक्रम राबवले जात आहेत. विशेषतः महिला शेतकऱ्यांना प्रोत्साहन देऊन त्यांना स्वावलंबी बनविण्यावर भर दिला जात आहे.

फार्मर्स प्रोड्युसर कंपनीच्या माध्यमातून शेतकऱ्यांनी एकत्रितपणे शेतीमालाचे उत्पादन आणि विक्री केल्यास त्यांना अधिक चांगला दर मिळू शकतो. या उद्देशाने शीतल डोंगरे यांनी शेतकऱ्यांसाठी एक नवा मार्ग निर्माण केला आहे.

आली. त्यानंतर जिल्हा पातळीवर नॅशनल लाईव्ह स्टॉक मिशन ही केंद्र सरकारची जी योजना आहे त्यानुसार सोलापूर जिल्ह्यातून मुरघास निर्मितीच्या मशीन प्रकल्पासाठी 'महाकिसान'चा अर्ज मंजूर झाला आणि त्याचवर्षी तो कार्यान्वित झाला. यात शेतकरी आणि आपण मिळून कंपनीची सुरुवात करू शकतो. हळूहळू एक एक करता आज पाचशे शेतकरी सभासद म्हणून जोडले गेलेत. त्यामुळे प्रत्येक सभासदाची दोन एकर जमीन जरी गृहीत धरली तरी हजार ते दीड हजार हेक्टर एवढी जमीन कंपनीशी संलग्न आहे. या कंपनीच्या माध्यमातून पशुखाद्यनिर्मिती व धान्य उत्पादनाचे पॅकिंग आणि ब्रँडिंग करण्याचे काम केले जाते. मुरघास हे यांचे मुख्य पशुखाद्य आहे.

सोलापूर जिल्हा, मंगळवेढा तालुका तसा दुष्काळी भाग. इथे पाऊस कमी असतो आणि येथील शेती जी आहे ती सर्वस्वी पावसावर अवलंबून असणारी शेती आहे. गावात, परिसरात सगळेच लोक शेतीला जोडधंदा म्हणून दुधाचा व्यवसाय करतात.

महाराष्ट्रात पशुपालन करताना त्यांच्या चाऱ्याचे व्यवस्थापन यावर काम होणे जास्त गरजेचे आहे हे जाणवले म्हणून मग पंजाब, हरियाणा गुजरात इथल्या दुग्धव्यवसायाचा अभ्यास करून जनावरांच्या चाऱ्याचे व्यवस्थापन समजून घेतले. यातूनच मग मुरघास म्हणजे मक्यापासून तयार केलेला ओला चारा आहे, जो गाईना देऊ शकतो हे लक्षात आले. याचेही तीन प्रकार आहेत. खड्ड्यातला मुरघास, बॅगमधील मुरघास आणि गठ्ठ्यातला मुरघास.

खड्ड्यातला मुरघास जो आहे तो बनवण्यासाठी लागणारा खर्च, जागा याचा विचार केला तर छोट्या शेतकऱ्याला ते परवडत नाही. बागेतला चारादेखील एकाच वेळी तीन ते चार टन बागेमध्ये बनवून ठेवू शकत नाही.

आता ज्या शेतकऱ्यांचे मक्याचे उत्पादन जास्त आहे त्या सभासद शेतकऱ्यांचा मका आपण खरेदी करायचे व मुरघास तयार करायचा किंवा ज्याला लगेच मक्याच्या बदल्यात मुरघास हवाय त्याला भाडे तत्त्वावर मशीन द्यायची आणि मुरघास बनवून द्यायचा. काही असेही शेतकरी आहेत जे फक्त मका सप्लाय करतात.

अंदाजे प्रत्येक दिवशी दहा टन मुरघासनिर्मिती येथे होते. पशुखाद्यासोबत खते व बी बियाणे ही शेतकऱ्यांना वाटली जातात. अनेक वेळा अचानक खते व बी बियाणे यांचा तुटवडा मग वेळीच बियाणे न मिळाल्याने नुकसान होते ते टाळता येते. आवश्यक परवानग्या कंपनीच्या नावे घेऊन गरजेला आपल्या सभासद शेतकऱ्यांसाठी खते आणि बी बियाणे हे हंगाम सुरू होण्यापूर्वी पूर्वनियोजन करून साठवले जातात. मोठ्या प्रमाणात एकत्रित खरेदी केल्यामुळे सवलतीत बी बियाणी आणि खते मिळतात. मग ते अगदी अल्प मोबदला घेऊन शेतकऱ्यांना दिली जातात. सभासदांना एक हजार रुपये सभासद शुल्क आकारले जाते आणि त्याबदल्यात कंपनीचे दहा शेअर्स त्यांना दिले जातात. याचा फायदा असा की त्या हजार रुपयांच्या मोबदल्यामध्ये तो व्यक्ती शेतकरी कंपनीचा सभासद होतो याशिवाय कंपनीला जो काही नफा होतो त्यातही त्याला वाटा मिळतो.

मुरघास याची मागील पाच वर्षांपासून संपूर्ण देशामध्ये विक्री होते. साधारणपणे पहिल्या वर्षी शंभर टन,

दुसऱ्या वर्षी पाचशे टन, तिसऱ्या वर्षी १ हजार टन तर चौथ्या वर्षी बाराशे टन मुरघास विक्री झाला. या वर्षीचा आमचे टार्गेट आहे की २ हजार टन मुरघासनिर्मिती करणे आणि विक्री करणे.

चार हजार स्केअर फूट जागेमध्ये बायडिंग मॅन्युफॅक्चरिंगच्या मशनरी आहेत. बनलेला माल ठेवण्यासाठी मोकळी जागा आवश्यक असते तर यासाठी साधारण एक एकर जागा लागते. ती कंपनीला भाडेतत्त्वावर दिलेली आहे. मुरघासावर ऊन, पाऊस कशाचाही परिणाम होत नाही. पण उंदीर, कीटक यांपासून त्यांचे संरक्षण आवश्यक असते. यासाठी अर्धा ते पाऊण एकर एवढ्या जागेमध्ये कंपाऊंड मारलेला आहे.

मुरघासची गुणवत्ता जी आहे ती नंबर वन आहे. त्याचे कारण म्हणजे ते शास्त्रीय पद्धतीने बनवले जाते. मुरघास बनवताना जे कल्चर वापरले जाते जे फर्मेंटेशन केले जाते ते प्रमाण महत्त्वाचे असते. याचे प्रमाण वाढले तर जनावराच्या शरीरावर परिणाम होणे अपचन होणे गॅसेस होणे अशा प्रकारचे आजार निर्माण होतात. यामुळे विशेष काळजी घेऊन तो बनवला जातो. मुख्य म्हणजे टेस्टिंगशिवाय कोणालाही मुरघास देत नाही.

२०२०-२१ च्या दरम्यान महाराष्ट्र सरकारचा स्मार्ट प्रोजेक्ट बाळासाहेब ठाकरे ग्रामीण उद्योजकनिर्मिती प्रकल्प हा महाराष्ट्र सरकारने वर्ल्ड बँकेच्या सहाय्याने घेतला होता तो फक्त उत्पादक कंपन्यांसाठी होता. यात प्रोजेक्टसाठी इन्फ्रास्ट्रक्चर निर्मिती, मशनरी, अवजारांची बँक असा साधारण एक कोटी ४० लाखाचा प्रोजेक्ट सादर केला गेला आणि तो मंजूर झाला. त्या प्रोजेक्टमधून ६०० मेट्रिक टनची वखार बनवली. शिवाय क्लिनिंग, ग्रीडिंग याची मशीन खरेदी केली. यामुळे ते प्रती घंटा दोन मेट्रिक टन पॅकिंग करू शकले. मशनरी शेड घेऊन सोबतच ६० मेट्रिक टन क्षमतेचा वजन काटा तयार झाला. आता हा सेटअप तयार आहे.

मंगळवेढा तालुका हा देशभरामध्ये ज्वारीचे कोठार म्हणूनसुद्धा ओळखला जातो. जी आय मानांकन प्राप्त तालुक्यातील ज्वारी आहे जिला 'मालदांडी ज्वारी' म्हणतात. पूर्ण देशामध्ये या क्वालिटीची ज्वारी कुठेही मिळत नाही. म्हणूनच तिला जी आय मानांकन मिळाले आहे. तर ती ज्वारी प्रत्येक शेतकरी देशभरामध्ये विकू शकत नाही म्हणून शेतकऱ्यांकडून ज्वारीखरेदी करुन त्याचे क्लिनिंग केले जाते.

एका किलोपासून २५ किलोपर्यंत पॅकिंग केले जाते आणि त्या ज्वारीचे देशभरामध्ये विक्री करण्याचे नियोजन आहे. मशनरी इन्स्टॉल झालेले आहेत. ट्रायल्स घेतलेले आहेत. संघटित शेतकऱ्यांमुळे कंपनीला पन्नास लाखाचे सहकारी कर्ज मंजूर होण्याची क्षमता निर्माण झाली.

महाऑर्बिट टीमद्वारे संकलित

युवा, तंत्रज्ञान आणि शेती : विकसित भारतासाठी नवी पिढी

भारताच्या विकासाच्या प्रवासात युवा शक्तीची भूमिका अत्यंत महत्त्वाची आहे. देशातील मोठी युवा लोकसंख्या ही केवळ संख्या नसून नवीन कल्पना, ऊर्जा, कौशल्य आणि परिवर्तनाची मोठी ताकद आहे. हीच युवा शक्ती जेव्हा आधुनिक तंत्रज्ञान आणि कृषी क्षेत्राशी जोडली जाते, तेव्हा ग्रामीण भारताच्या विकासाला नवी दिशा मिळू शकते. भारत हा कृषिप्रधान देश आहे. मात्र बदलत्या हवामानापासून वाढत्या उत्पादन खर्चापर्यंत अनेक आव्हाने शेतीसमोर आहेत. या आव्हानांवर मात करण्यासाठी पारंपरिक ज्ञानासोबत आधुनिक विज्ञान आणि तंत्रज्ञानाची जोड देणे आवश्यक आहे.

शेतीकडे नव्या नजरेने पाहणारी युवा पिढी

आजचा युवा केवळ शेती करण्यापुरता मर्यादित राहिलेला नाही. तो शेतीमध्ये तंत्रज्ञान, संशोधन, उद्योजकता आणि नवकल्पना घेऊन येत आहे.

ड्रोन, उपग्रह, कृत्रिम बुद्धिमत्ता, इंटरनेट ऑफ थिंग्ज (IoT), स्मार्ट सिंचन आणि डेटा विश्लेषण यांसारख्या तंत्रज्ञानामुळे शेती अधिक अचूक आणि कार्यक्षम करण्याच्या संधी निर्माण झाल्या आहेत.

यामुळे कृषी क्षेत्रात अभियांत्रिकी, संगणक, डेटा विज्ञान आणि व्यवस्थापन यांसारख्या विविध क्षेत्रातील तरुणांसाठीही कामाची नवी दारे उघडत आहेत.

तंत्रज्ञानातून स्मार्ट शेती

शेतातील पिकांची स्थिती समजून घेण्यासाठी ड्रोन आणि उपग्रह प्रतिमांचा वापर, मातीतील ओलावा मोजण्यासाठी सेन्सर्स, हवामानाची माहिती आणि स्मार्ट सिंचन प्रणाली यामुळे शेतकऱ्यांना अधिक माहितीपूर्ण निर्णय घेता येतात.

कृत्रिम बुद्धिमत्तेच्या मदतीने पिकांवरील रोग ओळखणे, उत्पादनाचा अंदाज घेणे आणि विविध कृषी निर्णयांसाठी डेटा वापरण्याची क्षमता वाढत आहे.

कृषी क्षेत्रात उद्योजकतेची संधी

शेती म्हणजे केवळ उत्पादन नव्हे, तर त्याभोवती मोठी अर्थव्यवस्था निर्माण होऊ शकते.

अन्नप्रक्रिया, शेतमालाचे मूल्यवर्धन, कृषी यंत्रसामग्री सेवा, ड्रोन सेवा, डिजिटल मार्केटिंग, कोल्ड स्टोरेज, लॉजिस्टिक्स आणि थेट ग्राहकांपर्यंत विक्री अशा अनेक क्षेत्रांत युवा उद्योजक संधी निर्माण करू शकतात.

एक समस्या ओळखा, तंत्रज्ञानाच्या मदतीने तिच्यावर उपाय शोधा आणि त्या उपायाला व्यवसायाचे रूप द्या—यातून अनेक कृषी स्टार्टअप्सची सुरुवात होऊ शकते.

कौशल्य विकासाची गरज

तंत्रज्ञान वेगाने बदलत असताना युवांनीही सतत नवीन कौशल्ये आत्मसात करणे आवश्यक आहे. कृषी क्षेत्रात काम करू इच्छिणाऱ्या युवकांसाठी पारंपरिक कृषी ज्ञानासोबत डिजिटल साक्षरता, डेटा विश्लेषण, AI, ड्रोन तंत्रज्ञान, व्यवसाय व्यवस्थापन आणि संवादकौशल्ये महत्त्वाची ठरतील.

गावातून विकसित भारताकडे

भारताचा विकास केवळ मोठ्या शहरांच्या प्रगतीने पूर्ण होणार नाही. ग्रामीण भागातील शिक्षण, रोजगार, कृषी आणि उद्योग यांचा विकासही तितकाच आवश्यक आहे. गावातील युवकांना योग्य शिक्षण आणि तंत्रज्ञान उपलब्ध झाले, तर ते स्वतःसाठी रोजगार निर्माण करण्यासोबतच आपल्या परिसरातही रोजगाराच्या संधी निर्माण करू शकतात. यातून ग्रामीण अर्थव्यवस्था मजबूत होईल, शेती अधिक सक्षम बनेल आणि शहरांकडे होणारे अनावश्यक स्थलांतर कमी करण्यास मदत होऊ शकते.

युवा शक्ती : विकसित भारताची दिशा

विकसित भारताचे स्वप्न केवळ सरकार किंवा एखाद्या एका क्षेत्राच्या प्रयत्नातून पूर्ण होणार नाही. त्यासाठी युवा, शेतकरी, वैज्ञानिक, शिक्षक, उद्योजक आणि तंत्रज्ञान क्षेत्रातील तज्ज्ञ यांचे सामूहिक योगदान आवश्यक आहे.

आजच्या युवांकडे तंत्रज्ञान आहे, शिकण्याची क्षमता आहे आणि नवीन प्रयोग करण्याची तयारी आहे. या शक्तीला शेती आणि ग्रामीण विकासाशी जोडले, तर भारताच्या विकासाला अधिक व्यापक आणि शाश्वत दिशा मिळू शकते.

भविष्य आपल्या हातात

शेतीचे भविष्य केवळ आधुनिक यंत्रांमध्ये नाही; ते तंत्रज्ञान समजून घेणाऱ्या आणि नव्या कल्पना स्वीकारणाऱ्या युवा पिढीत आहे.

गावातील तरुणाने आधुनिक शेती शिकणे, तंत्रज्ञानाचा वापर करणे, शेतमालाला मूल्यवर्धन देणे आणि स्वतःचा व्यवसाय उभा करणे—हा बदल केवळ एका व्यक्तीचा प्रवास नसून संपूर्ण ग्रामीण समाजाच्या परिवर्तनाची सुरुवात ठरू शकतो.

"युवांच्या हातात तंत्रज्ञान, शेतकऱ्यांच्या हातात आधुनिक ज्ञान आणि भारताच्या विकासाला नव्या पिढीची साथ - यातूनच घडेल विकसित भारत.

महाऑर्बिट टीमद्वारे संकलित

हवामान बदल आणि शेती : बदलत्या वातावरणाशी जुळवून घेण्याची नवी वाट

भारतीय शेती ही निसर्गाशी अतिशय जवळून जोडलेली आहे. पाऊस, तापमान, वाऱ्याचा वेग आणि जमिनीतील ओलावा यांसारख्या घटकांचा पिकांच्या उत्पादनावर थेट परिणाम होतो. त्यामुळे हवामानातील बदलते स्वरूप हे आज भारतीय शेतीसमोरील महत्त्वाचे आव्हान बनले आहे.

अनियमित पाऊस, वाढते तापमान, काही भागांत दुष्काळ तर काही ठिकाणी अतिवृष्टी, तसेच बदलत्या ऋतूचक्रामुळे पिकांच्या वाढीवर परिणाम होऊ शकतो. अशा परिस्थितीत शेती सोडणे हा उपाय नसून बदलत्या वातावरणाशी जुळवून घेणाऱ्या पद्धती स्वीकारणे ही काळाची गरज आहे.

हवामान बदलाचा शेतीवर परिणाम

पिकांच्या वाढीसाठी योग्य तापमान आणि पुरेसे पाणी आवश्यक असते. मात्र तापमानातील वाढ किंवा पावसाच्या वेळेत होणारा बदल पिकांच्या उत्पादनावर परिणाम करू शकतो.

अचानक झालेला मुसळधार पाऊस, दीर्घकाळ पाऊस न पडणे किंवा उष्णतेची लाट यामुळे पिकांचे नुकसान होण्याची शक्यता वाढते. त्यामुळे शेतकऱ्यांना पारंपरिक अनुभवासोबत हवामानाची अचूक माहिती आणि आधुनिक तंत्रज्ञानाची मदत घेणे आवश्यक होत आहे.

हवामान अंदाज ठरतोय महत्त्वाचा

आज हवामानाचा अंदाज पूर्वीपेक्षा अधिक स्थानिक आणि वेळेवर उपलब्ध होत आहे. मोबाईल, डिजिटल प्लॅटफॉर्म आणि विविध हवामान सेवा यांच्या माध्यमातून शेतकऱ्यांना पाऊस, तापमान आणि इतर हवामान घटकांची माहिती मिळू शकते. ही माहिती योग्य पद्धतीने वापरल्यास पेरणी, सिंचन, फवारणी आणि काढणीचे नियोजन अधिक प्रभावीपणे करता येऊ शकते.

म्हणजेच हवामानाचा अंदाज हा केवळ माहिती नसून शेतकऱ्याच्या निर्णय प्रक्रियेतील एक महत्त्वाचे साधन बनत आहे.

पाण्याचे शाश्वत व्यवस्थापन

बदलत्या हवामानाच्या काळात पाण्याचे नियोजन अत्यंत महत्त्वाचे आहे. ठिबक सिंचन, तुषार सिंचन, पावसाचे पाणी साठवणे, जलसंधारण आणि मातीतील ओलावा टिकवून ठेवणाऱ्या पद्धती यांचा वापर वाढवणे आवश्यक आहे.

"जितके पाणी उपलब्ध आहे, त्याचा अधिक कार्यक्षम वापर" ही स्मार्ट आणि शाश्वत शेतीची महत्त्वाची दिशा ठरू शकते.

पिकांच्या निवडीत बदल

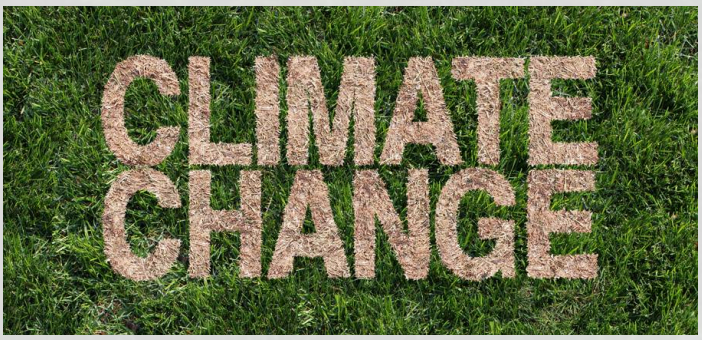
बदलत्या हवामानानुसार पिकांची निवड करणेही महत्त्वाचे ठरते. स्थानिक हवामान आणि उपलब्ध पाण्याच्या परिस्थितीला अनुकूल असलेली पिके किंवा वाण निवडल्यास जोखीम कमी करण्यास मदत होऊ शकते.

यासाठी कृषी तज्ज्ञ, संशोधन संस्था आणि स्थानिक कृषी मार्गदर्शनाचा उपयोग करून हवामान-सुसंगत शेती पद्धती स्वीकारणे गरजेचे आहे.

तंत्रज्ञानाची महत्त्वाची भूमिका

हवामान बदलाच्या आव्हानांना सामोरे जाण्यासाठी तंत्रज्ञान शेतकऱ्यांना महत्त्वाची साथ देऊ शकते. उपग्रह तंत्रज्ञानातून पिकांच्या स्थितीचे निरीक्षण, ड्रोनद्वारे शेताचे सर्वेक्षण, सेन्सर्सच्या मदतीने मातीतील ओलावा मोजणे आणि डेटा-आधारित सल्ल्याच्या माध्यमातून शेतीतील निर्णय अधिक अचूक करता येऊ शकतात.

कृत्रिम बुद्धिमत्ता आणि डेटा विश्लेषणाचाही भविष्यात हवामान, पिके आणि उत्पादनाशी संबंधित निर्णयांमध्ये अधिक उपयोग होऊ शकतो.

विविधता म्हणजे जोखीम कमी करण्याचा मार्ग

एकाच पिकावर पूर्णपणे अवलंबून राहण्याऐवजी पीक विविधीकरण, आंतरपीक पद्धती आणि कृषीपूरक व्यवसाय यांचा विचार करणे उपयुक्त ठरू शकते.

फळबाग, भाजीपाला, पशुपालन, कुक्कुटपालन किंवा इतर कृषीपूरक उपक्रमांमुळे उत्पन्नाचे विविध स्रोत निर्माण होऊ शकतात. त्यामुळे एखाद्या पिकाचे नुकसान झाले तरी संपूर्ण उत्पन्नावर त्याचा परिणाम होण्याची शक्यता कमी होऊ शकते.

युवकांची भूमिका

हवामान बदलाच्या आव्हानांवर उपाय शोधण्यात ग्रामीण युवक महत्त्वाची भूमिका बजावू शकतात. आधुनिक कृषी तंत्रज्ञान, डेटा, ड्रोन, हवामान सेवा आणि डिजिटल प्लॅटफॉर्म यांचे ज्ञान घेऊन युवक शेतकऱ्यांसाठी विविध सेवा आणि व्यवसाय निर्माण करू शकतात.

यातून कृषी + तंत्रज्ञान + उद्योजकता यांचा नवा संगम तयार होऊ शकतो.

शाश्वत शेतीकडे वाटचाल

हवामान बदलाच्या काळात आजचे उत्पादन वाढवण्यासोबतच भविष्यातील शेतीची क्षमता टिकवून ठेवणेही आवश्यक आहे. मातीचे आरोग्य, पाण्याचे संवर्धन, जैवविविधता आणि संसाधनांचा कार्यक्षम वापर याकडे लक्ष देणे गरजेचे आहे.

शाश्वत शेती म्हणजे केवळ पर्यावरणाचे संरक्षण नव्हे; तर शेतकऱ्यांचे उत्पन्न, संसाधने आणि भविष्यातील शेती यांचा समतोल राखण्याचा प्रयत्न आहे.

बदल स्वीकारणे हीच पुढची दिशा

हवामान बदलाचे आव्हान मोठे असले तरी योग्य नियोजन, आधुनिक तंत्रज्ञान, स्थानिक ज्ञान आणि वैज्ञानिक दृष्टिकोन यांच्या मदतीने त्याचा सामना करता येऊ शकतो.

भारतीय शेतीचे भविष्य अशा पद्धतींमध्ये आहे ज्या हवामानातील बदलांना सामोरे जाण्यास सक्षम, संसाधनांचा कार्यक्षम वापर करणाऱ्या आणि शेतकऱ्यांसाठी आर्थिकदृष्ट्या व्यवहार्य असतील.

हवामान बदल थांबवणे ही केवळ एका क्षेत्राची जबाबदारी नाही; पण त्याच्याशी जुळवून घेणारी अधिक सक्षम आणि शाश्वत शेती घडवणे ही आपली सामूहिक गरज आहे.

"बदलते हवामान आव्हान आहे; पण विज्ञान, तंत्रज्ञान आणि शाश्वत विचारांची साथ असेल, तर त्यातून नव्या कृषी भविष्याची वाटही निर्माण करता येईल."

महाऑर्बिट टीमद्वारे संकलित

कौशल्यासोबत आर्थिक साक्षरता : तरुणांनी पैशाचे व्यवस्थापन का शिकावे?

आजच्या काळात चांगले शिक्षण आणि कौशल्ये असणे जितके महत्त्वाचे आहे, तितकेच पैशाचे योग्य नियोजन आणि व्यवस्थापन करता येणेही आवश्यक झाले आहे. चांगले उत्पन्न मिळवणे ही आर्थिक यशाची एक बाजू आहे; मिळालेल्या पैशाचा योग्य वापर करणे, बचत करणे आणि भविष्यासाठी नियोजन करणे ही दुसरी महत्त्वाची बाजू आहे.

विशेषतः तरुणांनी करिअरच्या सुरुवातीपासूनच आर्थिक साक्षरतेकडे लक्ष दिले, तर भविष्यातील अनेक आर्थिक अडचणी टाळता येऊ शकतात.

आर्थिक साक्षरता म्हणजे काय?

उत्पन्न, खर्च, बचत, कर्ज, विमा, गुंतवणूक आणि आर्थिक नियोजन याबाबत योग्य माहिती असणे म्हणजे आर्थिक साक्षरता.

शाळा किंवा महाविद्यालयात आपण अनेक विषय शिकतो; मात्र "पैशाचे नियोजन कसे करावे?" हा विषय अनेकदा आपल्या औपचारिक शिक्षणात पुरेशा प्रमाणात शिकवला जात नाही. त्यामुळे तरुणांनी स्वतःहून आर्थिक बाबी समजून घेणे आवश्यक आहे.

पहिली कमाई आणि पहिली बचत

विद्यार्थीदशेत किंवा करिअरच्या सुरुवातीला मिळणारे उत्पन्न छोटे असले तरी त्यातून बचतीची सवय लावणे महत्त्वाचे आहे.

उत्पन्नातून आवश्यक खर्च, बचत आणि भविष्यातील उद्दिष्टांसाठी ठरावीक रक्कम बाजूला ठेवण्याची सवय लहान वयात लागली, तर पुढे आर्थिक नियोजन करणे अधिक सोपे जाते.

कमाई किती आहे यापेक्षा त्यातील किती रक्कम योग्य पद्धतीने वापरली जाते, हे महत्त्वाचे आहे.
गरज आणि इच्छा यातील फरक

डिजिटल युगात जाहिराती, ऑनलाइन खरेदी आणि विविध ऑफर्समुळे अनावश्यक खर्च होण्याची शक्यता वाढली आहे.

त्यामुळे प्रत्येक खरेदीपूर्वी स्वतःला एक साधा प्रश्न विचारणे उपयोगी ठरते - **"ही माझी गरज आहे की फक्त इच्छा?"**
हा छोटासा विचार आर्थिक शिस्त निर्माण करण्यासाठी महत्त्वाचा ठरू शकतो.

कौशल्यातून उत्पन्न, उत्पन्नातून संपत्ती

आज अनेक तरुण आपल्या कौशल्यांच्या माध्यमातून मुख्य नोकरीसोबत अतिरिक्त उत्पन्नाचे मार्ग निर्माण करत आहेत. Freelancing, Online शिक्षण, डिजिटल सेवा, डिझाइन, लेखन, प्रोग्रामिंग किंवा लहान व्यवसाय अशा विविध माध्यमातून उत्पन्न मिळवता येते.

मात्र अतिरिक्त उत्पन्न मिळाल्यानंतर ते पूर्णपणे खर्च करण्याऐवजी त्यातील काही भाग बचत आणि भविष्यातील आर्थिक उद्दिष्टांसाठी वापरणे आवश्यक आहे.

कर्ज समजून घेणेही महत्त्वाचे

कर्ज हे नेहमीच वाईट नसते; परंतु कर्ज घेण्यापूर्वी त्याची गरज, व्याजदर, परतफेडीची क्षमता आणि एकूण आर्थिक परिणाम समजून घेणे आवश्यक आहे.

विशेषतः सहज उपलब्ध होणाऱ्या डिजिटल कर्जाच्या पर्यायांचा वापर करताना तरुणांनी अधिक सावध राहणे गरजेचे आहे.

गुंतवणुकीपूर्वी ज्ञान

बचतीनंतर पुढचा टप्पा म्हणजे गुंतवणूक. मात्र "जास्त परतावा = कमी वेळात जास्त पैसा" या आकर्षणाला बळी न पडता कोणत्याही गुंतवणुकीपूर्वी तिचे स्वरूप, जोखीम, कालावधी आणि शुल्क समजून घेणे आवश्यक आहे.
सोशल मीडिया किंवा मित्रांच्या सल्ल्यावर आधारित आर्थिक निर्णय घेण्यापेक्षा विश्वसनीय माहितीच्या आधारे निर्णय घेणे अधिक सुरक्षित आहे.

आपत्कालीन निधीचे महत्त्व

आयुष्यात अनपेक्षित खर्च कधीही येऊ शकतो. त्यामुळे नियमित बचतीसोबत आपत्कालीन परिस्थितीसाठी स्वतंत्र निधी तयार करण्याची सवय आर्थिक स्थैर्यासाठी उपयोगी ठरते.

ही सवय तरुण वयात लागल्यास भविष्यात अचानक येणाऱ्या आर्थिक अडचणींचा सामना करणे तुलनेने सोपे होऊ शकते.

ग्रामीण युवकांसाठी आर्थिक साक्षरता

ग्रामीण भागातील युवकांसाठी कौशल्य विकासासोबत आर्थिक साक्षरता विशेष महत्त्वाची आहे. कृषी व्यवसाय, स्वयंरोजगार, लघुउद्योग किंवा स्टार्टअप सुरू करताना भांडवल, खर्च, नफा, कर्ज आणि रोख प्रवाहाचे नियोजन समजणे आवश्यक आहे.

कौशल्य आपल्याला कमाईची क्षमता देते; आर्थिक साक्षरता त्या कमाईला योग्य दिशा देते.

भविष्यातील सक्षम युवा पिढी केवळ चांगले उत्पन्न मिळवणारी नसून आर्थिकदृष्ट्या जागरूक, नियोजनबद्ध आणि स्वावलंबी असणे ही काळाची गरज आहे.

“कमवा कौशल्याने, खर्च करा विचाराने, बचत करा शिस्तीने आणि भविष्य घडवा नियोजनाने!”

लेखक : समीर भोसले
फायनान्शियल कोच अँड कंसल्टंट

RRI SKILL AND KNOWLEDGE FOUNDATION

Editorial Committee

Hrishikesh D. Tambe | Amar Danane

Address of Correspondence

Tambewadi, Near Tukaram Maharaj Temple Natepute
Solapur, Maharashtra 413109 -India

+91-8830 111 437 rriskfoundation@gmail.com

www.mahaorbit.rrisk.in